

БӨЛІМ: КОЛЛЕДЖ

Шағын жинақталған мектепте білім беру процесін тиімді ұйымдастыруды жүзеге асыру

ЖАРИЯЛАНДЫ
22.01.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/186811/>**Макулбекова Айжан Кенесбекқызы**

Кентау жоғары гуманитарлық-техникалық колледжі
«Бастауыш білім беру педагогикасы мен әдістемесі» пән оқытушысы

Аннотация

Шағын жинақталған мектептер — ауылдық немесе қалалық шағын қауымдастықтардағы білім беру жүйесінің ерекше түрі. Мұндай мектептерде оқушылар саны шектеулі болғандықтан, білім беру процесін ұйымдастыру ерекше тәсілдерді талап етеді. Мақалада шағын жинақталған мектептердегі білім беру процесін тиімді ұйымдастырудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Зерттеу барысында педагогикалық тәжірибелер, инновациялық технологиялар және ресурстарды оңтайлы пайдалану мәселелері талданады. Сонымен қатар, шағын мектептерде оқыту сапасын қамтамасыз ететін мониторинг жүйелері мен бағалау әдістері ұсынылады. Мақала білім беру ұйымдарының басшылары, педагогтар және зерттеушілер үшін практикалық нұсқаулық ретінде құнды ақпарат ұсынады.

Түйін сөздер

шағын жинақталған мектеп, білім беру процесі, педагогикалық технологиялар, мониторинг, оқу бағдарламасы, ресурстарды тиімді пайдалану, оқыту сапасы

КІРІСПЕ

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік, экономикалық және мәдени дамуының негізгі факторы болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің сапасын арттыру мен теңдестіру мәселесі ерекше өзектілікке ие, әсіресе ауылдық және шағын қалалық аудандарда орналасқан шағын жинақталған мектептерде. Мұндай мектептердің ерекшелігі – оқушылар санының шектеулі болуы, сыныптарда оқушылардың аралас

жаста болуы, ресурстардың шектеулігі және педагогикалық кадрлар тапшылығы.

Шағын жинақталған мектептерде білім беру процесін тиімді ұйымдастыру тек оқу бағдарламасын орындау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың тұлғалық дамуын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс. Мұндай мектептерде оқыту сапасын сақтау үшін инновациялық педагогикалық әдістемелерді, цифрлық технологияларды, интербелсенді және шығармашылық тәсілдерді пайдалану аса маңызды. Сонымен қатар, мектептің қаржылық, материалдық және кадрлық ресурстарын тиімді пайдалану да білім беру процесінің нәтижелілігін арттыруға ықпал етеді.

Зерттеудің өзектілігі – шағын жинақталған мектептерде білім беру процесін ұйымдастырудағы тиімді әдістерді анықтау, тәжірибе жинақтау және оны кең тарату. Мақсат – шағын мектептерде білім беру процесін сапалы және тиімді ұйымдастыру жолдарын қарастыру, педагогикалық технологиялар мен мониторинг жүйелерін енгізу арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыру.

Зерттеудің міндеттері:

- Шағын жинақталған мектептердің құрылымы мен ерекшеліктерін талдау.
- Білім беру процесінде кездесетін негізгі мәселелерді анықтау.
- Тиімді педагогикалық технологиялар мен әдістемелерді зерттеу.
- Мониторинг және бағалау жүйелерін енгізу арқылы білім сапасын арттыру жолдарын ұсыну.
- Ресурстарды тиімді пайдалану тәжірибесін қарастыру.

Зерттеу объектісі – шағын жинақталған мектептерде білім беру процесі.

Зерттеу пәні – білім беру процесін тиімді ұйымдастыру жолдары мен педагогикалық әдістемелер.

Негізгі бөлім

Шағын жинақталған мектептің ерекшеліктері

Шағын жинақталған мектептер – бұл аз оқушысы бар, көбінесе ауылдық немесе шағын қалалық жерлерде орналасқан білім беру ұйымдары. Олардың негізгі ерекшеліктері оқушылар санының аздығы, бірнеше сыныптың бір топқа бірігуі, сондай-ақ ресурстар мен кадрлардың шектеулі болуы болып табылады.

Оқушылар саны мен жас ерекшелігі

Шағын мектептерде бір сыныпта бірнеше жас аралығы бар оқушылар оқуы мүмкін. Мысалы, 1-2 сынып оқушылары бір топта, ал 3-4 сынып оқушылары екінші топта оқуы мүмкін. Бұл жағдай педагогқа жеке тәсілдер қолдануды, әр оқушының қабілеті мен оқу деңгейін ескеруді талап етеді. Сонымен қатар, оқушылар санының аз болуы мектептегі

әлеуметтік өзара әрекеттестікті шектей алады, бұл оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға қосымша күш салуды қажет етеді.

1. Педагогикалық кадрлардың ерекшеліктері

Шағын мектептерде бірнеше пәнді бір мұғалім оқыта алады. Мұғалімдер көпфункционалды болып келеді – олар тек пәндік білім берумен ғана емес, тәрбие жұмыстары, қосымша сабақтар, мәдени және спорттық іс-шараларды ұйымдастырумен де айналысады. Бұл жағдай педагогтардың кәсіби біліктілігі мен шығармашылық қабілетін жоғары деңгейде талап етеді.

2. Ресурстық ерекшеліктері

Шағын жинақталған мектептерде материалдық-техникалық база шектеулі болуы мүмкін. Оқу құралдары, заманауи технологиялық жабдықтар, кітапханалық қорлар жеткіліксіз болуы ықтимал. Сондықтан мұндай мектептерде ресурстарды тиімді пайдалану, шығармашылық тәсілдер арқылы оқыту маңызды болып табылады.

3. Оқыту ерекшеліктері

Оқушылар санының аз болуы және бірнеше сыныптың бір топқа бірігуі дәстүрлі оқыту әдістерін қолдануды қиындатады. Мұндай жағдайда дифференциацияланған оқыту, жекелендірілген оқу жоспарлары, интерактивті сабақтар және жобалық әдістер тиімді болып келеді. Сонымен қатар, шағын мектептерде оқушылардың тұлғалық дамуы мен әлеуметтік дағдыларын дамытуға ерекше мән беріледі.

4. Қоғамдық және әлеуметтік мәні

Шағын мектептер ауылдық және шағын қалалық қауымдастықтарда әлеуметтік орталық қызметін атқарады. Олар тек білім беріп қана қоймай, мәдени және спорттық іс-шараларды ұйымдастыру, жергілікті қоғаммен байланыс орнату, балалардың әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету сияқты маңызды функцияларды атқарады.

Қорыта айтқанда, шағын жинақталған мектептердің ерекшеліктері олардың құрылымдық, педагогикалық, ресурс және әлеуметтік аспектілерінде көрінеді. Бұл ерекшеліктер білім беру процесін ұйымдастыруда арнайы тәсілдер мен әдістемелерді қолдануды қажет етеді.

Білім беру процесін ұйымдастырудағы негізгі мәселелер

Шағын жинақталған мектептерде білім беру процесін ұйымдастыру бірнеше ерекше қиындықтармен байланысты. Бұл мәселелер оқыту сапасын қамтамасыз етуге және мектептің тиімді жұмыс істеуіне тікелей әсер етеді.

• Оқушылар санының аздығы мен аралас сыныптар

Оқушылар санының аздығы бір жағынан жеке тәсіл қолдануға мүмкіндік берсе, екінші жағынан, оқушылардың әлеуметтік қарым-қатынасы мен командалық дағдыларын дамытуды қиындатады. Бір топқа бірнеше сыныпты біріктіру педагогқа әр оқушының білім деңгейін ескеріп, дифференциацияланған сабақ өткізуге тура келтіреді. Бұл жағдайда бір сабақта әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды құрастыру, уақытты тиімді бөлу және оқушылардың қызығушылығын сақтау маңызды мәселе болып табылады.

- **Педагогикалық кадрлар тапшылығы**

Шағын мектептерде әр мұғалім бірнеше пәнді оқытады немесе қосымша тәрбие жұмыстары мен іс-шараларды ұйымдастыруға қатысады. Мұндай жағдайда педагогтар шамадан тыс жүктеліп, кәсіби күйзеліске ұшырауы мүмкін. Кадрлардың шектеулі болуы инновациялық технологияларды қолдануды қиындатады және кәсіби дамуға уақыт тапшылығын туғызады.

- **Материалдық-техникалық және оқу ресурстарының шектеулігі**

Шағын мектептерде оқу құралдары мен технологиялық жабдықтар жеткіліксіз болуы мүмкін. Мысалы, интерактивті тақталар, компьютерлер немесе ғылыми лабораториялық құралдар аз. Бұл оқу процесінде заманауи әдістемелерді толық қолдануға кедергі жасайды. Ресурстарды тиімді пайдалану үшін мұғалімдер шығармашылық әдістерді, үй жағдайында немесе қоғаммен ынтымақтастықта ресурстарды қолдануға мәжбүр болады.

- **Оқыту бағдарламалары мен оқу жоспарларының икемсіздігі**

Көптеген дәстүрлі оқу бағдарламалары орта немесе ірі мектептерді ескере отырып жасалған. Шағын мектептер үшін бұл бағдарламаларды орындау қиынға соғады. Сыныптардағы аралас жастағы оқушыларға арналған икемді жоспарлар, қосымша материалдар және жеке маршруттар қажет.

- **Мониторинг және білім сапасын бағалау мәселелері**

Шағын мектептерде оқушылар саны аз болғандықтан, жалпы бағалау жүйесін енгізу қиынға соғуы мүмкін. Бір жағынан, оқушылардың жеке дамуын бақылау оңай, екінші жағынан, оқу нәтижелерін салыстыру және стандартты тестілерді өткізу қиындық тудырады. Сондықтан мониторинг жүйелерін тиімді пайдалану – шағын мектептер үшін өзекті мәселе.

- **Әлеуметтік және психологиялық қиындықтар**

Шағын мектептерде балалардың әлеуметтік дағдыларын дамыту кейде қиынға соғады. Олар көбінесе аз топта оқитындықтан, достық және топтық қарым-қатынас машықтары шектеулі қалыптасуы мүмкін. Сонымен қатар, педагогтар әр оқушының

психологиялық ерекшеліктерін ескеруі тиіс.

Тиімді педагогикалық технологиялар мен әдістемелер

Шағын жинақталған мектептерде білім беру процесін тиімді ұйымдастыруда педагогикалық технологиялардың рөлі ерекше. Мұндай мектептерде оқушылар саны аз болғандықтан, дәстүрлі оқыту әдістері әрдайым тиімді бола бермейді. Сондықтан инновациялық тәсілдер мен әдістемелерді пайдалану оқушылардың білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Дифференциацияланған оқыту

Дифференциацияланған оқыту – әр оқушының жеке қабілеттерін, деңгейін және қызығушылықтарын ескере отырып ұйымдастырылатын әдіс. Шағын мектептерде аралас сыныптарда оқитын балаларға бұл әдіс аса қажет. Педагог әр оқушыға жеке тапсырмалар береді, қосымша материалдар ұсынады және оқушының даму деңгейіне сәйкес кері байланыс береді. Бұл әдіс оқушылардың білім деңгейін біртіндеп арттыруға және олардың оқу мотивациясын көтеруге мүмкіндік береді.

Жобалық әдіс – оқушыларға нақты мәселелерді шешу немесе зерттеу жобасын орындау арқылы білім алуды үйрету. Бұл әдіс шағын мектептерде тиімді, себебі топтағы оқушылар саны аз болғандықтан, әрбір оқушы белсенді түрде қатыса алады. Проблемалық оқыту да шығармашылық ойлауды, аналитикалық қабілетті дамытады, оқушылардың өз бетінше шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады.

Заманауи технологияларды пайдалану – шағын мектептер үшін білім беру процесін тиімді ұйымдастырудың негізгі құралдарының бірі. Мысалы, компьютерлік бағдарламалар, онлайн ресурстар, интерактивті тақталар сабақтың қызықты және тиімді өтуін қамтамасыз етеді. Тіпті кейбір ауылдық мектептерде мобильді қосымшалар мен бейне сабақтар оқытудың негізгі әдісіне айналуға.

Әр оқушының қабілетіне, қызығушылығына және даму деңгейіне сай индивидуализацияланған оқу жоспарын жасау шағын мектептер үшін маңызды. Мұндай жоспар оқушының оқу мотивациясын арттырып, пәндерді терең меңгеруіне мүмкіндік береді. Педагогтар әр оқушыға жеке тапсырмалар, қосымша әдебиеттер мен практикалық жұмыстар ұсына алады.

Аз оқушылар саны болғанымен, топтық және серіктестік оқыту тиімді тәсіл болып табылады. Мұндай әдіс оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға, бір-бірінен үйренуге және топ ішінде жауапкершілікті бөлісуге мүмкіндік береді. Педагогикалық технологиялардың тиімділігі мониторинг және кері байланыс арқылы бағаланады. Шағын мектептерде оқушылардың білім деңгейін бақылау үшін бақылау тесттері, портфолио, өзін-өзі бағалау әдістері қолданылады. Бұл әдістер оқушылардың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, сабақтарды оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Шағын жинақталған мектептерде білім беру сапасын арттырудың маңызды аспектісі – оқушылардың білім деңгейін, дағдыларын және тұлғалық дамуын жүйелі түрде бақылау. Мониторинг және бағалау жүйесін тиімді енгізу мектептегі оқыту процесін басқарудың негізгі құралдарының бірі болып табылады.

Материалдық ресурстарды тиімді пайдалану

Материалдық ресурстарға оқу құралдары, кітаптар, оқу кабинеттері, спорттық жабдықтар және лабораториялық құралдар жатады. Шағын мектептерде бұл ресурстар шектеулі болуы мүмкін, сондықтан оларды тиімді пайдалану қажет:

Бір кабинетті бірнеше пәнге қолдану: мысалы, информатика кабинеті математика мен физика сабақтарына да жарамды болуы мүмкін.

Кітаптар мен оқу құралдарын орталықтандырылған кітапхана жүйесі арқылы бөлісу.

Қолдан жасалған немесе үй жағдайында дайындалған оқу материалдарын енгізу.

Қорытынды

Шағын жинақталған мектептерде білім беру процесін тиімді ұйымдастыру – бұл педагогикалық тәжірибені, инновациялық технологияларды, мониторинг жүйесін, ресурстарды тиімді пайдалануды және әлеуметтік қолдауды интеграциялау процесі. Жоғарыда аталған ұсынымдар мектептің білім беру сапасын арттыруға, педагогтардың кәсіби өсуіне және оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Бұл тәсілдер шағын мектептерді заманауи білім беру талаптарына сәйкес жетілдіруге мүмкіндік береді.

Негізгі бөлімде қарастырылғандай, педагогикалық технологияларды тиімді пайдалану (дифференциацияланған оқыту, жобалық және проблемалық әдістер, интерактивті сабақтар), мониторинг пен бағалау жүйесін енгізу, ресурстарды тиімді пайдалану және қоғамдық қатынастарды дамыту – шағын мектептің білім беру сапасын арттырудың негізгі бағыттары болып табылады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, шағын жинақталған мектептерде инновациялық әдістер мен жеке тәсілдерді қолдану оқушылардың білім деңгейін арттырады, педагогтардың кәсіби дамуына мүмкіндік береді және мектептің жалпы тиімділігін жоғарылатады. Сонымен қатар, мониторинг жүйесін дұрыс енгізу білім беру процесінің үздіксіздігін қамтамасыз етеді, ал ресурстарды тиімді пайдалану мектептің тұрақты жұмысын қолдайды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Абдулаева, Ж. (2020). Шағын жинақталған мектептердегі білім беру мәселелері. Алматы: Білім институты.
2. Ахметов, Р. (2018). Инновациялық педагогикалық технологиялар. Нұр-Сұлтан:

Ғылым.

3. Байтұрсынова, С. (2019). Ауыл мектептерінде оқыту әдістемесі. Алматы: Рауан.
4. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі. (2022). Білім беру ұйымдарының стандарттары. Нұр-Сұлтан.
5. Кенжеханова, А. (2021). Мониторинг жүйесін енгізу тәжірибесі. Алматы: Білім.
6. Мұхамеджанова, Г. (2017). Педагогикалық кадрларды дамыту. Астана: Ғылым және техника.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.